

Eğitimde Kolaylaştırıcılık Rolü ve Uyulması Gereken Temel İlkeler

Yetişkin eğitimi büyük ölçüde öğretmen merkezli bir yaklaşımdan farklı olarak “kolaylaştırıcı” olarak da ifade edilen eğiticinin süreçte üstlendiği rol ile etkili hale gelir. Aşağıda kolaylaştırıcının bu rolünün ne olduğu açıklanmaktadır.

Kolaylaştırıcılık Rolü: Demokratik ve İşbirliğine Dayalı Bir Çaba

Eğitici klasik eğitimden farklı olarak yetişkin eğitiminde öğretici bir rehber, bir kaynak kişi olmalıdır. Eğiticinin bu rolü "kolaylaştırıcılık" olarak ifade edilebilir. Kolaylaştırıcı yetişkinin öğrenmesini kolaylaştıran koşulları sağlar. Bu anlamda öğretim süreci öğrenen ve kolaylaştırıcının karşılıklı olarak üzerinde anlaştığı, demokratik ve işbirliğine dayalı bir çaba olmalıdır. Kolaylaştırıcı eğer, alanında yeterli, yetişkin öğrenmesine güvenli, sabırlı, istekli, kendi sınırlılıklarını kabul eden rolü benimseyerek öğrenme sürecine katılıyorsa yetişkinlerin öğrenmesine yardımcı olabilir. Kolaylaştırıcının görevleri temelde katılmaya ve öğrenmeye teşvik eden, cesaretlendirici, güven duygusunu oluşturan bir öğrenme atmosferinin yaratılması ve öğrenmeye yardımcılık olmak üzere birbirinin içine geçen iki temel kategori altında ele alınabilir.

Yetişkin Eğitiminde Temel İlkeler

Kolaylaştırıcının yetişkinlerde etkili bir öğrenme yaşantısının gerçekteştirilebilmesi için aşağıda verilen ilkelere uyması beklenmektedir.

Konuya ilişkin yeterlilik

Eğitim etkili bir iletişimin sonucu olarak görüldüğünde, kolaylaştırıcının öğrenilmesi planlanan konuya ilişkin olarak yeterli olması, hazırlıklı olması öğrenene yardım edebilmesinin temel koşuludur. Bu aynı zamanda katılımcıya saygı gösterildiğinin de bir göstergesidir. Eğer kolaylaştırıcı sahip olduğu bilgilerle güvenilir bir kaynak olarak kabul edilirse ondan gelen mesajların da kabul edilme olasılığı da artacaktır. Örneğin, kadına yönelik şiddetle ilgili yasal düzenlemeleri bilmiyorsanız bu konuda yetişkinlerin öğrenmesine yardım eden “kolaylaştırıcı” rolünü yerine getiremezsiniz.

İlk İzlenim

Kolaylaştırıcı iyi bir ön hazırlığın yanında derse başlarken kendisini tanıtmalı, dersin, konunun hedeflerini açıklamalı ve öğrenmenin karşılıklı işbirliğine dayalı bir süreç olduğunu, katılımın teşvik edildiğini belirtmelidir. Böylelikle daha başlangıçta olumlu öğrenme atmosferinin yaratılmasına katkıda bulunur. Herhangi bir yetişkin eğitimi çalışmasının başlangıcında elde edilen ilk izlenimin olumlu ya da olumsuz olması gerçek durumu yansıtmasa da programın başarısını etkileyecektir. Bu nedenle sürecin daha başında olumlu bir izlenim yaratmaya dikkat etmek gerekir.

Kuralları oluşturma

Eğitim programlarında katılımcıların uyacakları kurallar, programın başında açık hale getirilmelidir. Kurallar katı ve gereğinden fazla olmamalıdır. Kuralların bir bölümü yönetmeliklerde yer almış olabilir, bir bölümü de öğretici/kolaylaştırıcı koyabilir, bazı kurallar da katılımcılarla birlikte kararlaştırılabilir. Varsa yönetmelik maddeleri programın başında açıklanmalı, öğretici kendi isteklerini sebepleri ile birlikte açıklamalı, diğer hususlar da tartışılarak birlikte kararlaştırılmalıdır. Bunlar yapılabilirse ilerde kırgınlıklar ve sorunlar azalacak gereksiz tartışmalar önlenebilecektir. Ayrıca öğrenenlere saygının bir gereği olarak dersin başlangıç ve bitiş saatlerine özen göstermelidir.

Aktif katılımın teşvik edilmesi

Aktif öğrenmenin sağlanması büyük ölçüde aktarımcı yaklaşımdan vazgeçilmesi, tartışma yönteminin tercih edilmesi, katılımcıların birey ya da grup çalışmalarına teşvik edilmesi ile ilgilidir. Eğitici ile katılımcılar arasında karşılıklı soru sorma ve cevap vermeye ve görüş açıklamaya dayalı bir öğrenme süreci etkileşimin yoğunluğunu artırır, öğrenmeyi canlı hale getirir. Etkileşim katılımcının öğrenme motivasyonunu artırır ve öğrenmede kalıcılığı sağlar. Hem soru sorarken, hem de soruları yanıtlarken ve bildirilen görüşleri dinlerken dikkat edilmesi gereken bazı incelikler vardır:

- **Soru sormak**

Katılımcılara konuya ilişkin sorular yöneltilmesi hem konuya ilginin canlı tutulması bakımından önemli olduğu gibi katılımcıların hazır oluşluk düzeyine dair ipuçları sağlar. Sorular olguları keşfetmeye katkıda bulunacak nitelikte olmalıdır. Öte yandan başlangıçta daha kolay sorular sormak, katılımcıların kendilerine güven duygularını geliştirebilir.

- **Soru sormaya teşvik etmek**

Katılımcıların soru sorması çoğu kez öğrenmeye ilişkin bir istekliliğe işaret eder. Ancak yetişkinler, buldukları öğrenme ortamlarında, güç ilişkileri, alay edilme ve küçük düşme korkusu, yetersiz olarak algılanma korkusu gibi nedenlerle soru sormaktan çekinmişlerse öğrenme engellenmiş demektir. Mutlaka soru sorma özendirilmeli “hiçbir sorunun aptalca” olmadığı açıklanmalıdır. Soru sormaya teşvik etmenin ön koşulu etkili dinlemeden geçer.

- **Soruları cevaplamak**

Sorulan sorulara karşı duyarlı olduğunu gösteren bir kolaylaştırıcı/eğitici öğrenen ile işbirliğine yönelik bir davranışı gerçekleştirmiş olur. Sorulara açık ve net cevaplar verilmeli, öğrenenlerin sordukları soru konusunda kafasında karışıklık olmamasına dikkat edilmeli, o sorunun cevabının öğrenildiğinden emin olunmalıdır. Kolaylaştırıcının sorulan sorunun cevabı konusunda emin değilse, konuyu cevabını araştırıp daha sonra bildireceğini söylemesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

- **Cevapları dinlemek**

Sorulan sorulara karşı katılımcıların cevap vermede istekli olması etkileşimin yoğunluğuna ilişkin bir göstergedir. Cevaplar aynı zamanda konunun anlaşılıp anlaşılmadığına dair de gösterge oluşturur. Sorulara verilen cevaplar dikkatlice dinlenmeli, sorulara verilen cevaplar bütünüyle doğru değilse bile yanlış olan bildirilmeli ve cevabın doğru kısmı onaylanmalıdır. Katılıma iltifat etmek ve teşvik etmek olumlu bir güdüleyici olarak öğrenmeyi pekiştirir. Cevap verme konusunda öğrenenlerin endişelerinin olması olumsuz öğrenme atmosferine işaret eder.

Geri bildirim

Eğitim ortamı aynı zamanda bir iletişim ortamıdır. Etkileşimin gerçekleşmesi geri bildirim sürecinin etkili olarak işletilmesine bağlıdır. Geri bildirim verme bireyin hangi yönde nereye doğru gelişeceğine ilişkin ip ucu veren yapıcı bir etkinlik olmalıdır. Geri bildirim yetişkine ve eğitime yarar sağlar. Eğitici ilettiği bilginin yetişkine doğru olarak ulaşp ulaşmadığını, öğrencilerin soruları olup olmadığını, yeterince anlaşılıp anlaşılmadığını anlamak için geri bildirim ihtiyacı duyar. Yetişkinler de nasıl bir ilerleme gösterdiklerini anlamak için geri bildirim ihtiyacı duyarlar.

Yukarda sözü edildiği gibi aktif katılımın teşvik edildiği bir öğrenme sürecinde yetişkin ve eğiticinin karşılıklı olarak bir birlerine sordukları sorular ve aldıkları cevaplar geri

bildirimlerin elde edilmesi açısından önemlidir. Geri bildirim sadece soru ve cevap süreci ile işlemez. Yetişkinin öğrenme sürecinde gerçekleştirdiği bir performans da eğitici için geri bildirim sağlar.

Unutulmamalıdır ki, çoğu zaman sözsüz mesajlar(jestler, mimikler, beden duruşu) sözlü mesajlara oranla daha güvenilir bilgi verir. Öğrenenin anlayıp anlamadığı, sıkılıp sıkılmadığı, dikkatinin devam edip etmediği sözsüz mesajlarından rahatlıkla anlaşılır. Aktif katılımın devam ettirilebilmesi sözsüz mesajlar dikkate alındığı oranda artar.

Geri bildirimlerin elde edilebilmesi için başvurulabilecek bir uygulama da sınavdır. Geri bildirim elde edilebilmesi için sınava başvuruluyor ise, bunun bir durum saptaması olduğu hatırlatılmalı, sınav endişesi yaratılmamalı, katılımcıların düşük puanları utanma konusu yapmamaları sağlanmalı, sonuçlar katılımcılarla tartışılarak sınav öğrenme için bir fırsata dönüştürülmelidir.

Hangi biçimde verilir ise verilsin, geri bildirim ilgili durumun hemen arkasından olabildiğince erken verilmesinde yarar vardır. Erken verildikçe geri bildirim değeri artar. Araya zaman girdikçe anlamını yitirir.

Farklı görüşlere saygı ve eşitlik

Yetişkin eğitimi gruplarında farklı düşünce, görüş ve inançlara sahip kişilerin olması muhtemeldir. Kolaylaştırıcı farklı görüşlere saygı temelinde, herkese eşit söz hakkı tanınmalı, her farklı görüş ve düşüncenin birbirinden öğrenmek konusunda bir fırsat sunduğunu kabul etmelidir.

Kolaylaştırıcı ayrımcılığa karşı olduğunu, farklılıklara saygı duyduğunu hissettirmeli, davranışlarıyla da göstermelidir. Her türlü ayrımcılığa dair şaka yapmaktan kaçınmalıdır. Katılımcılar ayrımcılığa uğradıkları, eşit görülmedikleri yönünde bir hisse kapılmışlarsa, öğrenme etkinliğine katılım konusunda istekli olmayacaklardır.

Sık tekrarlı öğrenme

Unutma için geçen zaman insandan insana, konudan konuya değişmekle birlikte, insanlar öğrendiklerini zamanla unuturlar. Öğrenilen bilginin sık sık tekrarı (hatırlanması) unutmayı belirgin olarak azaltır. Öğrenilenler zaman zaman eğitici tarafından tekrar edileceği gibi,

tekrarı bizzat öğrenenlerin kendisinin yapması da yararlı olur. Çok tekrarlı öğrenme ilkesini uygulayarak unutmayı belirgin bir biçimde azaltabiliriz.

Öğrenilenlerin hatırlanmasının en kalıcı yolu bireylerin öğrendiklerini kullanmalarını sağlamaktır. Özellikle devinsel boyutta öğrenmeler için, yaparak uygulama ve öğrenmelerin bu yolla tekrarı davranışın mükemmeleşmesi sağlar. Diğer öğrenmeler için öğrenme ortamında örnek olay, rol oynama çalışması vb. etkinliklerle bireylerin öğrendiklerini uygulamalarına fırsat yaratılması önemlidir.

- Sık tekrarlı öğrenmeyi sağlamak için, daha önce işlenen konular hakkında zaman zaman soru sorulabilir.
- Katılımcılardan eğitim sırasında kendilerine sunulan bilgilerle, daha önce öğrendikleri bilgileri karşılaştırmaları, ilişkileri belirlemelerini istenebilir.
- Çalışma programında, tekrar için belirli zaman ayırılmalıdır.
- Zaman zaman katılımcıları hatırlamaya zorlayacak küçük testler verebiliriz. Ancak burada önemle vurgulanması gereken nokta, bu tür uygulamaların katılımcının kendisine verilen bir geri bildirim olduğunun hatırlatılmasıdır. Test sonuçlarının gruba ilan edilmemesi olumlu bir yaklaşımdır.
- Her dersin ya da ünitenin sonunda, öğrenilenler özetlenebilir, bu özetlemelerde katılımcıların aktif rol almalarını sağlanmalıdır.
- Yeni bir derse ya da üniteye başlarken, bir önceki ders ya da ünite de öğrenilenler kısaca tekrarlamalıdır. Öğrenilenlerin tekrarı, olanaklar ölçüsünde, soru sorarak katılımcılara yaptırılabilir.

Aralıklı öğrenme

Beynin ikinci bir grup olguyu kabul etmeden önce, daha önceki bir grup olguyu çözümlmek için zamana gereksinimi vardır. Bu nedenle, bir konunun, hiç ara verilmeden öğretilmesi yerine, uygun aralıklar verilerek öğretilmesi, öğrenmeyi kolaylaştırıcı, öğrenilen daha uzun süre hatırdta kalmasını sağlar. Aralıklı öğrenme, bir sonraki konuya geçmeden önce, daha önce işlenen konuların hatırlanması ve gözden geçirilmesi fırsatı verdiği için de öğrenilenlerin

unutulma oranını azaltmaktadır. Her 45- 50 dakikalık oturum sonunda 10 dakikalık dinlenme arası vermek uygun olur.

Çok duyu organına dayalı öğrenme

Öğrenmede öğrenenlere maksimum girdi sağlamak için, en az iki ya da daha çok duyu organına hitap edecek yöntemler kullanılmalıdır. İnsanlar öğrendiklerinin çoğunu görme yoluyla elde etmektedirler. Bu nedenle, görsel araçları mümkün olduğu kadar fazla kullanılmasına özen göstermelidir. Bu konuda şunlar önerilebilir:

- Bir dersin işleme yöntemini belirlerken mutlaka görsel araçların kullanılmasına yer verilmelidir.
- Eğer ders işlenirken gerçek araç-gereçler kullanılıyorsa ya da bir ürün elde ediliyorsa, öğrencilerin bunlara dokunmalarına, bunları koklamalarına, tatmalarına izin verilmelidir.
- Bir şey hakkında konuşmak yerine gerçek nesne ya da görsel malzeme olarak sınıfa getirilmelidir.

Öğrenmenin transferi ve anlamı olan bilgi

Yetişkin eğitimi programlarında hedefler belirlenirken katılımcıların gerçek yaşam koşullarının (ev, iş, toplumsal yaşam) dikkate alınması gerekir. Bireyler derste öğrendiklerini gerçek koşullara uygulayabilmelidir. Aksi durumda öğrenilenler davranış değişikliğine katkı sağlamayacaktır. Öğrenme bilinenden bilinmeyene doğrudur ve insanlar halen bildikleriyle ilgili ya da tutarlı olan yeni bilgileri öğrenme, tutarlı ve ilgili olmayanları reddetme eğilimindedirler. Yetişkin eğitimcileri katılımcıların dünya görüşlerini, gelenek ve göreneklerini, değerlerini, sorunlarını, beklentilerini, neyi ne kadar bildiklerini belirlemek, kısaca onları tanımak, dikkate almak zorundadır. Öte yandan katılımcıların, öğrendiklerini yakın gelecekte uygulayıp uygulamayacaklarını da bilmek durumundadır. Aşağıdaki hususlara uyulması durumunda yetişkinler gerçek koşullara transfer edilecek öğrenmeyi gerçekleştirebilir.

Bu dokümanda da benzeri bir yaklaşım izlenmiştir. Önce eğitim öğrenme gibi diğer açıklamalar için başlangıç oluşturacak konular ele alınmış, yetişkin eğitimi ile ilgili konulara daha sonra geçilmiştir. .

Öğrenilenlerin uygulamaya transfer edilmesini kolaylaştırmak için:

- Bir programa başlamadan önce, katılımcılar ve gerçek sorunları /ihtiyaçları ile ilgili bilgi derlenmelidir.
- Yeterli bilgi yoksa eğitim programına katılacak olanları gerçek yaşam ortamlarında (evlerinde ya da iş yerlerinde) ziyaret edip, konu ile ilgili olarak neler yaptıkları gerekirse izlenebilir.
- Konu işlenirken katılımcıların yaşamlarıyla uyumlu, onların yaşamlarından seçilmiş örnekler kullanılırsa öğrenme kolaylaşır ve yeni bilginin kabulü sağlanır.

Kendini değerlendirme

Eğitici/kolaylaştırıcı katılımcıların kendi başarı düzeylerini değerlendirmesine olanak sağlamalıdır. Bu özellikle yetişkin eğitiminde önemli bir husustur. Amacın öğretmek olduğu, not vermemek olduğu açıkça paylaşılmalıdır. Yetişkin, zaten başaramamak korkusu içindedir, mahcup düşmek istemez. Önemli olan onun öğrenmesidir. Eğer kendi başarı derecesini, kendisinin değerlendirebilmesi için ona ölçütler verebilirsek, onun rahatsız olmasını önlemiş, değerlendirme yoluyla öğrenmesine katkıda bulunmuş oluruz. Böyle bir uygulama ile aynı zamanda yetişkinin kendi öğrenmesinin sorumluluğunu alması için de bir fırsat yaratılmış olacaktır.

Kaynaklar

Bülbül, Sudi. (1991); **Halk Eğitime Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yay. Eskişehir

Ergin, A; Birol, Cem(2000) **Eğitimde İletişim**, Anı Yayıncılık,Ankara